

Recenzii

rioasă, asupra comunicării textului sacru și al difuzării sale pastorale. Tematica abordată și soluțiile practice, în ciuda unei alonje mai ales profesionale a autorilor, universalitatea construcției argumentului legat de pedagogia pastorală – în ciuda faptului că autorii sunt legați de Facultatea de Teologie din Palermo, contactul lor pastoral cu o populație multi-etnică și multiculturală oferă linii de interes în cercetare, care merită înregistrate și de specialistul român.

Pr. Conf. Dr. Constantin Necula

Pr. Prof. Dr. Aurel Pavel, *Reflecții critice asupra misiunii creștine*, Editura Andreiana, Sibiu, 2014, ISBN 978-606-8602-16-5

Autorul, decan al Facultății de Teologie „Andrei Șaguna” – Sibiu, autor al mai multor lucrări și studii de Misiologie și Ecumenism, postulează, de la începutul cărții, necesitatea unei cercetări teologice autentice, prin actualizarea, valorificarea marilor teme ale teologiei și prin ancorarea lor permanentă în dinamismul și specificul fiecărei etape istorice. Pe lângă promovarea aceluiași valori veșnice, celor implicați în slujirea teologică li se cere să contribuie la exprimarea acestora „într-un mod cât mai actual și accesibil pentru contemporani, în așa fel încât cuvintele să devină duh” (p. 8).

Volumul cuprinde 16 articole publicate între anii 2007-2014, în limba română și în limba engleză (v. articolele *Contribuția arhiepiscopului Anastasios Yannoulatos la dezvoltarea teologiei misionare ortodoxe și Ecumenismul în cadrul Facultăților de Teologie Ortodoxă din România*), două dintre acestea au apărut în *Revista Teologică*, unul a fost susținut la Congresul Internațional de Teologie „Receptarea operei Părintelui Dumitru Stăniloae”, București, octombrie 2013 (*Părintele Dumitru Stăniloae – principii teologice și misionare pentru dialogul intercreștin*), altul a fost prezentat la Simpozionul Național „Teologie și mistică în opera Sfântului Chiril al Alexandriei” (*Despre bărbăția în Hristos*, „Noul Adam”, la *Sfântului Chiril al Alexandriei*), un alt articol, *Închinare versus protest(antism)*, reprezintă prefața la traducerea în limba română a cărții *Calea de la protestantism (2010)* a lui Clark Carlton, iar celelalte unsprezece articole au fost publicate în diferite volume.

Din punct de vedere tematic, articolele abordează aspecte care derivă din misiunea externă, dar și din misiunea internă a Bisericii Ortodoxe, aflate în complementaritate. Astfel, două dintre articole, *Definirea ecumenismului în viziunea Pr. Prof. Dr. Ilie Moldovan* (p. 22-33) și *Ecumenismul în cadrul Facultăților de Teologie Ortodoxă din România* (p. 270-281), delimitează noțiunea de „**ecumenism**”, accentuând necesitatea deschiderii misiunii ortodoxe spre lume și redescoperirea valorilor Ortodoxiei (p. 25), dar și unitatea de credință în integritatea învățaturii apostolice. Autorul prezintă cele trei caracteristici ale sinergismului divino-uman în viziunea părintelui Ilie Moldovan, ca perspectivă corectă a unității creștine în sens ortodox, dar și cei patru factori de divergență în realizarea unirii depline a Bisericilor angrenate în mișcarea ecumenică: legalismul, nominalismul ecleziastic, iluminismul gnostic și simbolismul, (p. 28-29). Ortodoxia reprezintă un reper important: „Ca păstrătoare a adevărului revelat, întreg și neștirbit, Ortodoxia are datoria de a se im-

Recenzii

plica printr-o activitate susținută în ceea ce se numește astăzi mișcarea ecumenică, întrucât altfel refacerea unității creștine nu poate fi un imperativ solidar cu opera Sfântului Duh” (p. 32). Preocupările privind ecumenismul sunt concentrate și asupra unor aspecte ce țin de predarea Ecumenismului, Părintele Profesor Aurel Pavel identificând trei situații distincte: 1) Perioada 1920-1961, marcată în domeniul teologiei misionare de preocupările lui Vasile Ispir și ale lui Petru Deheleanu, inclusiv anii de „stagnare” sau de „neimplicare”, 1948-1961, când în Transilvania se conturează așa-numitul „ecumenism practic local”; 2) Perioada 1961-1989, marcată de intensificarea contactelor ecumenice și de fundamentarea teologică a noii orientări ecumenice de către profesorii Institutelor Teologice din Sibiu și București; 3) Perioada 1990 – până astăzi, când au continuat dialogurile ecumenice și prin întrunirile organizate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor și de Conferința Bisericilor Europene, redactarea documentului *Charta oecumenica*. Autorul evidențiază preocupările legate de ecumenism în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Sibiu într-un studiu de caz, documentat și elocvent (p. 278-281).

Două dintre articole surprind **implicațiile pastoral-misionare** a două dintre Sfințele Taine: **Botezul și Sfântul Maslu**. În *Botezul ca „renaștere” și „înnoire” în primele două secole creștine. Implicații pastoral-misionare* (p. 120-134), autorul prezintă câteva mărturii patristice despre Botez (sec. I-II d.Hr.): *Epistola a doua* a lui Clement Romanul, capitolul al șaselea, și *Epistola către Smirneni*, *Epistola către Efeseni* ale Sfântului Ignatie al Antiohiei, *Epistola lui Barnaba*, *Apologia Întâi* a Sfântului Iustin Martirul și Filozoful, fragmente din lucrările lui Meliton din Sardes, *Cartea a II-a către Autolic* a episcopului Teofil al Antiohiei, *Despre Botez* a lui Tertulian, *Tradiția Apostolică* a Sfântului Ipolit al Romei și *Pedagogul* lui Clement Alexandrinul, toate acestea având rolul de a „combate pe deplin reducerea semnificației Botezului la un simplu simbol” (p. 134) și de a sublinia valoarea Tainei Botezului. Articolul următor, *Aspecte pastoral-misionare privitoare la Taina Sfântului Maslu* (p. 135-150), publicat în 2012, anul omagial al Sfântului Maslu și al îngrijirii bolnavilor, semnalează câteva elemente pastorale și misionare contemporane, referitoare la această Sfântă Taină: dimensiunea comunitar-ecclesială a Maslului, rânduiala săvârșirii tainei, rolul preotului, primitorii, îngrijirea bolnavilor, importanța Maslului în lucrarea duhovnicească și sacramentală a Bisericii.

Numeroase articole surprind teme semnificative din punct de vedere misionar, așa cum sunt ele conturate în viziunea unor importante personalități ecleziastice: *Unitatea Bisericii în concepția Sfântului Vasile cel Mare*, (p. 34-50), *Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, organizator al școlilor de pregătire a clerului și susținător al activităților tipografice și culturale* (p. 105-119), *Părintele Dumitru Stăniloae –principii teologice și misionare pentru dialogul intercreștin* (p.180-198), *Lupta antisectară a episcopului Grigorie Comșa (1889-1935)* (p. 199-215), *Contribuția arhiepiscopului Anastasios Yannoulatos la dezvoltarea teologie misionare ortodoxe*, (p. 216-240), *Antonie Plămădeală, ierarh de cuget și simțire românească*, (p. 241-254), *Despre bărbăția în Hristos, „Noul Adam”, la Sfântul Chiril al Alexandriei* (p. 255-269), evidențiază sintetic preocupări privind delimitarea **specificului gândirii teologice ortodoxe despre misiune**, articolele fiind riguros susținute de un important aparat bibliografic.

O atenție deosebită este acordată **raportului dintre Ortodoxie și Protestantism**, în prefața la traducerea în limba română a lucrării *Calea de la Protestantism la Ortodoxie*, a lui Clark Carlton, unde se analizează relația „închinare” versus „protest(antism)”, mai ales că „evoluția disjunctă pe diferitele planuri [...] a celor două spații culturale: ortodox, răsăritean și protestant-catolic, occidental, ar putea fi definită de asemenea prin antiteze precum: «tradiție versus modernitate», «cult (ortodox) – cultură (catolică) versus civilizație (protestantă)», contemplație versus activism etc., toate reliefând polarizarea diferită a spiritului uman în abordarea și trăirea unor valori sau evenimente religioase” (p. 51). În *Evreii în Europa* se prezintă amănunțit situația actuală a **evreilor**, delimitarea geografică a răspândirii celor două rituri de cult în țările europene, evreii sefarzi și evreii așkenazi, în 46 de țări, începând cu atestări istorice, evoluția răspândirii și continuând cu date statistice actualizate. Împreună cu Petru Ciprian Nedelcu, autorul realizează un scurt istoric al *Dialogului teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (EKD)*, început din anul 1979, pe baza hotărârilor Conferinței Panortodoxe Preconciliare (Chambésy, 1976) și concretizat în douăsprezece întruniri desfășurate între anii 1979 și 2010, pe teme teologice actuale ca Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție, Tainele Bisericii, mântuirea în Iisus Hristos, integrarea europeană, eclesiologia ș.a. (p. 98-104).

Activitatea misionară a preotului în parohie este abordată în articolul *Rolul preotului în dezvoltarea durabilă în mediul rural* (p. 10-21), unde sunt punctate și aspecte privind Ortodoxia și criza ecologică, preocupări ale slujitorilor Bisericii privind probleme de ordin economic-agricol (Petru Maior, protopopul Ioan Tomici, Dimitrie Comșa ș.a.). Aspectele misionare privind preoții ortodocși români, într-o perioadă istorică importantă, constituie tema articolului *Aspecte catehetice și misionare în Congreșele Asociației „Andrei Șaguna” a preoților ortodocși români din Transilvania în perioada interbelică*, (p. 151-179). Este prezentat aici contextul constituirii în 1919 a asociației profesionale amintite, cu sediul la Sibiu, sub patronajul arhierilor Mitropoliei Ortodoxe Române din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, prevederile statutare, temele vizate, insistându-se pe preocupările privind implicarea Bisericii în problemele școlii și ale societății românești în perioada interbelică: învățământul religios în școlile publice (relația Biserică-Stat, curriculum-ul școlar în ciclul primar și secundar), pregătirea candidaților la preoție, rolul pastoral al preoțimii ortodoxe (necesitatea răspândirii Sfintei Scripturi, ca o contracarare a fenomenului sectar, apostolatul mirenilor, societăți misionare în parohii, problema sectelor etc.).

Studiile enumerate anterior subsumează o arie tematică vastă, autorul exprimându-și intenția ca „unele articole publicate într-o limbă modernă sau pe care le avem deja traduse, să constituie un al doilea volum” (p. 9).

Dr. Camelia Nicoleta Zamfir (Iacob)